

Jaká jsou práva dětí a rodičů při školním vzdělávání ve školním roce 2020/2021

Právní rozbor pravidel z manuálu Ministerstva školství v otázkách a odpovědích
(dále jen „manuál“)

Vydala AK David Zahumenský, advokátní kancelář, s.r.o.

Zpracovali:

Mgr. Vendula Zahumenská, Ph. D.

Mgr. David Zahumenský

Pracovní verze k připomínkám ke dni 6. 9. 2020.

1. Je manuál závazný?

Manuál je pouhým souborem doporučení. Pro školy, rodiče ani děti či studenty závazný není. Závazná jsou pouze řádně vydaná mimořádná opatření krajských hygienických stanic a ministerstva zdravotnictví vydávaná skrze orgán ochrany veřejného zdraví – hlavního hygienika.

Školy (stejně jako občané) jsou vázány jen právními předpisy a akty přijatými na základě těchto předpisů. Manuál žádným takovým předpisem není, proto je třeba tento dokument vnímat jako pouhý přehled možných doporučení (viz také sdělení zástupkyně veřejného ochránce práv ze dne 11. 6. 2020).¹

2. Může škola nařídit nošení „roušek“, i když to nenařizuje mimořádné opatření krajské hygienické stanice nebo ministerstva zdravotnictví?

Ředitel školy nemá zákonnou pravomoc nařizovat nikomu, žákům, studentům ani zaměstnancům nošení roušek. Roušky nemohou být brány za nějaké ochranné pracovní pomůcky, jejichž používání může zaměstnavatel v některých případech zaměstnancům nařídit.

Podle § 29 odst. 2 zákona č. 561/2004 Sb., školský zákon (dále jen „školský zákon“) platí, že „školy a školská zařízení zajišťují bezpečnost a ochranu zdraví dětí, žáků a studentů při vzdělávání a s ním přímo souvisejících činnostech a při poskytování školských služeb a poskytují žákům a studentům nezbytné informace k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví. Ministerstvo stanoví vyhláškou opatření k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví dětí, žáků a studentů při vzdělávání ve školách a školských zařízeních a při činnostech s ním souvisejících.“

V souladu s § 30 školského zákona stanoví podmínky zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví dětí školní řád. Nedomníváme se ale, že by mohl školní řád stanovit povinnost nosit roušku. Je to mimořádně excesivní povinnost, která nevyplývá z žádného právního předpisu a ředitelé nemohou takovým způsobem postupovat. Navíc nejsou schopni zajistit efektivní ochranné prostředky pro všechny žáky a nelze požadovat, aby byli žáci nuceni používat necertifikované podomácku vyrobené roušky, stejně tak není možné po rodičích žáků vyžadovat, aby svým dětem nakupovali velmi drahé respirátory, u kterých by byla zdravotní nezávadnost pro děti při dlouhodobém nošení osvědčena.

Pokud jde o zaměstnance školy, domníváme se, že je na místě postupovat podle zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce (dále jen „zákoník práce“). Osobní ochranné pracovní prostředky (OOPP) upravuje zákoník práce v § 104. Podle odstavce 1 tohoto ustanovení jsou OOPP ochranné prostředky, které musí chránit zaměstnance před riziky, nesmí ohrožovat jejich zdraví, nesmí bránit při výkonu práce a **musí splňovat požadavky stanovené přímo použitelným předpisem Evropské unie**. Všechny po domácku vyrobené roušky (dle mimořádných opatření osobní ochranné prostředky) zjevně nenaplnují

¹ Sdělení 2725/2020/VOP/AKV, dostupné z https://ochrance.cz/fileadmin/user_upload/ESO/2725-2020-VOP-AKV-odlozeni.pdf.

požadavek na OOPP. Jaký ale dává smysl, pokud nařizované osobní ochranné prostředky nemusejí splňovat požadavky na OOPP?

Ve vztahu k OOPP je relevantní ještě nařízení vlády č. 495/2001 Sb., kterým se stanoví rozsah a bližší podmínky poskytování osobních ochranných pracovních prostředků, mycích, čistících a dezinfekčních prostředků. Z právních předpisů je zřejmé, že je jednak nutno zvážit, která zaměstnání vyžadují vybavení zaměstnanců OOPP (používání OOPP je ve vztahu ke zdraví samozřejmě v zařízeních zdravotnické péče nebo sociálních ústavech). Dále se musí jednat o účinné OOPP. A v neposlední řadě je nutno zdůraznit, že zaměstnanci musí OOPP používat, pokud to vyžaduje charakter jejich práce.

V případě, že zaměstnavatel není schopen poskytnout efektivní OOPP, které chrání skutečně zaměstnance (a neřídí se hloupým heslem „Moje rouška chrání tebe, tvoje rouška chrání mě), musel by zaměstnancům dát odpovídající respirátor a poskytovat jich současně dostatečný počet. U podomácku vyrobených roušek nikdo není schopen zajistit jejich nezávadnost.

Jestliže je tedy charakter práce takový, že by zaměstnanci měli mít OOPP, musí jim je zaměstnavatel poskytnout. Jestliže nařizuje nošení ochranných osobních pomůcek ministerstvo zdravotnictví, musí být zhodnoceno, zda zaměstnancům na pracovišti spíše neškodí.

Domníváme se, že stejná pravidla by měla platit také pro žáky a studenty. Jestliže u podomácku vyrobených roušek nelze prokázat jejich efektivitu, a dokonce ani prokázat, že neškodí zdraví, není možné jejich nošení vymáhat.

3. Můžu odmítat roušky z důvodu přesvědčení?

Ústavní soud se zabýval tzv. výhradou svědomí (tj. světských důvodů) pro odmítnutí lékařského zákroku (očkování). Domníváme se, že lze výhradu svědomí vztáhnout také na nošení roušek. Ústavní soud k tomu říká: *„Ústavní soud zdůrazňuje, že oprávněnou výhradu svědomí nelze ztotožňovat s jakýmkoli subjektivně vnímaným nesouhlasem s právní povinností... nýbrž tento nesouhlas musí být svým nositelem vnímán jako bezpodmínečná povinnost respektování určité závazné mravní normy v konkrétní situaci, musí jít o vážné, mravní rozhodnutí v rovině dobra a zla. Takový nesouhlas pak může vyplývat i ze silného přesvědčení ohledně možnosti nevratného poškození zdraví osoby blízké.“* (srov. nálezy Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1253/14).

Ve shodě s pozdějším nálezem Ústavního soudu je zapotřebí, abyste dostatečně dobře odůvodnili, v čem přesně spočívá Vaše výhrada svědomí. Pouhá obecná obava o zdraví své nebo zdraví osoby blízké nebude zřejmě dostačující. Bude třeba předložit v případném sporu důkazy o tom, že skutečně máte hluboké morální přesvědčení, že roušky není možné používat. K tomu by bylo vhodné doložit například veřejné vystupování proti povinnosti zahalovat si obličej nebo jiné dlouhodobější vystupování proti povinnosti roušky nosit (např. záznamy o udělených pokutách, apod.).

4. Může škola požadovat dezinfekci rukou?

Žádný právní předpis nenařizuje fyzickým osobám, aby si povinně při určitém úkonu dezinfikovaly ruce. V určitých povoláních jako jsou lékaři nebo pracovníci laboratoří je samozřejmé, že jsou postupy stanoveny vnitřními směrnici a v těchto zaměstnáních je samozřejmé, že jsou v každé situaci respektovány hygienické požadavky.

Pokud jde o stanovení tohoto požadavku ve školním řádu, domníváme se, stejně jako u roušek, že by šlo o excesivní výklad pravomocí školské rady. Určitě pak nemá pravomoc takové opatření nařídit samotný ředitel.

5. Může škola nějakým způsobem sdělit ostatním dětem a zaměstnancům školy, že má dítě podezření na kontakt s osobou s pozitivním testem?

Zdravotní stav je citlivým osobním údajem, to platí tím silněji v případě dětí, které jsou speciálně chráněným subjektem z hlediska ochrany soukromí. Vzhledem k hysterii, která okolo koronaviru panuje, se domníváme, že označení osoby za potenciálního „nakaženého“, který v sobě může mít nějaké množství koronaviru, je značně stigmatizující. Proto jsme přesvědčeni, že tuto informaci nesmí škola žádným způsobem sdělovat, a to ani neverbálně – dramatickým izolováním dětí. Je tedy otázkou, jakým způsobem mají školy provádět izolaci tak, aby dítě stigmatizováno nebylo.

6. Může škola izolovat dítě, které je nachlazené?

Zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví v § 7 odst. 1 říká: „Školy a školská zařízení zapsaná do školského rejstříku¹⁰), s výjimkou zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, školských poradenských zařízení a zařízení školního stravování, a dále zařízení sociálně výchovné činnosti a zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (dále jen "zařízení pro výchovu a vzdělávání") jsou povinny zajistit, aby byly splněny hygienické požadavky upravené prováděcím právním předpisem na prostorové podmínky, vybavení, provoz, osvětlení, vytápění, mikroklimatické podmínky, zásobování vodou, úklid a nakládání s prádlem.“

Škole je v § 7 odst. 3 uložena tato povinnost: „K předcházení vzniku a šíření infekčních onemocnění je zařízení pro výchovu a vzdělávání povinno zajistit oddělení dítěte nebo mladistvého, kteří vykazují známky akutního onemocnění, od ostatních dětí a mladistvých a zajistit pro ně dohled zletilé fyzické osoby.“

Není nám známo, v jaké míře bylo toto ustanovení dosud využíváno, tj. zda je běžnou praxí odvádět děti s kašlem či rýmou nebo průjmou do speciálních místností za pozornosti všech ostatních.

Izolace ale v dnešní době znamená, že se o dítě bude šířit informace, že bylo nemocné a že může mít Covid. Školy přitom nesmí nikomu sdělovat žádné informace o zdravotním stavu dítěte, ani o nemocech, které konkrétní dítě má. Je ale pravděpodobné, že Úřad pro ochranu osobních údajů ani soudy se nepostaví za ochranu práv dětí.

Škola nemá v dnešní době příliš mnoho možností, jak dostát své povinnosti podle zákona o ochraně veřejného zdraví a současně chránit právo na ochranu soukromí svých žáků.

7. Mohu odmítnout „vzdělávání“ dítě o pandemii?

Může se stát, že ve škole bude probíhat nějaký edukativní program o koronaviru, o významu očkování, Covidpassu a o tom, že je třeba dodržovat pravidla typu udržování sociálního odstupu, nošení roušek, dezinfekce anebo nainstalování aplikace eRouška či spolupráce s krajskými hygienickými stanicemi, stejně jako informování o tom, jak obrovské následky má koronavirus ve vztahu k lidskému zdraví.

Takovéto vzdělávání bude s velkou pravděpodobností součástí běžného školního dne, stejně jako bývají jiné podobné akce. Pokud byste o něčem takovém věděli předem, je možné dítě omluvit z rodinných důvodů.

8. Musí školy rušit kroužky a jiné aktivity, kde se „míchají“ děti?

Ne, žádná taková povinnost není stanovena v žádném právním předpisu. V řadě škol to ani není technicky možné.

9. Může škola zajistit dítěti test na koronavirus bez vědomí a souhlasu rodičů?

Ne, nic takového není možné. O zdravotních úkonech prováděných na dítěti mohou rozhodovat jen zákonní zástupci, ledaže by samozřejmě šlo o život zachraňující úkon.

5

10. Musí se dítě podrobit testu, když mu to nařídí hygiena?

S povinností podrobit se testu je to komplikované. Ze zákona o ochraně veřejného zdraví to nevyplývá jednoznačně. Základem je § 64 tohoto zákona. Podle něj platí, že fyzická osoba, která onemocněla infekčním onemocněním nebo je podezřelá z nákazy, je mj. povinna se podrobit laboratornímu vyšetření. Povinnost uloží krajská hygienická stanice.

Je zjevné, že nepodrobení se testu mělo být přestupkem. Přestupky na úseku předcházení vzniku a šíření infekčních onemocnění a předcházení vzniku jiného ohrožení zdraví upravuje § 92k zákona o ochraně veřejného zdraví. Přestupky fyzických osob jsou upraveny v odst. 6. Tam ale není přestupek, který by se týkal testování. Proto je možné, že se na situaci vztáhne § 92n – přestupky na úseku zajištění plnění oprávnění orgánu ochrany veřejného zdraví.

Podle § 82 odst. 2 písm. l) zákona o ochraně veřejného zdraví mohou KHS (značně obecně) rozhodovat o opatřeních k předcházení vzniku a šíření infekčních onemocnění a jejich ukončení; organizovat, řídit a popřípadě i provádět opatření k předcházení vzniku a zamezení šíření infekčních onemocnění a v tomto rozsahu též usměrňovat činnost poskytovatelů zdravotních služeb a kontrolovat ji. Přestupkem podle § 92n odst. 1 písm. i) je nepodrobení se takovému opatření.

Je to podle našeho názoru jediné ustanovení, které (s přimhouřenýma očima a v neprospěch občanů) umožňuje trestat nepodrobení se testům.

Podle § 92n odst. 3 písm. a) lze i za tento přestupek (stejně jako za nenošení roušky) uložit pokutu až 3.000.000,- Kč.

Je samozřejmé, že rodiče, kteří se obávají negativních zdravotních dopadů, mohou odmítnout nasální vyšetření a požadovat test ze slin nebo jen výtěr z krku.

11. Co se stane, když odmítnu test pro dítě, které bylo dle KHS v kontaktu s nakaženým?

Ze zákona o ochraně veřejného zdraví nevyplývá, že by se stejně jako u dospělého dalo trestat odmítnutí testu pro nezletilou osobu. Je proto pravděpodobné, že v takovém případě KHS nařídí karanténu.

Otázkou je, jakým způsobem bude rozhodnuto o ukončení karantény. Mimořádné opatření na takovou situaci nereaguje. Logické by bylo, aby se postupovalo, jako by osoba pozitivní test měla nejpozději 10. den od kontaktu s nakaženou osobou.

Pokud by dítě mělo příznaky, tak by se mělo i bez testu postupovat jako u osob s příznaky, kdy izolace trvá po dobu příznaků a ukončuje se v okamžiku, kdy je osoba 3 dny bez příznaků. Izolace se totiž v těchto případech ukončuje bez testu.

Faktem zůstává, že v karanténě budou zcela zdraví lidé bez jakýchkoli příznaků nemoci v obou případech.

Doporučujeme, aby se dotčení proti nařízení karantény u „nemoci“ bez jakýchkoli příznaků bránili podáním odvolání a pak soudně.

12. Mohu u testu požadovat jen orální odběr vzorku nebo test ze slin namísto nasálního odběru?

Ano, to lze. Můžete kupř. uvést, že máte nepřekonatelnou obavu z nasálního odběru nebo se bojíte negativních dopadů na zdraví. Orální odběr by měl být dostačující. Není nám známo, zda se v ČR už častěji provádí test ze slin. Příp. by mohly být dostupné další možnosti odběru, podle toho, jak se vyvinou nové test (např. z krve).

13. Co se stane, odmítnu-li test u dítěte, které bylo jen posláno domů s virózou, aniž by bylo prokázáno, že bylo v kontaktu s někým, kdo by byl pozitivně testován?

Nikdo z nás nemá povinnost nechat se dobrovolně testovat na koronavirus. Škola nesmí požadovat po rodičích, aby při návratu dítěte do školy dokládali negativní test na koronavirus. Podle nás to vyplývá i ze způsobu řešení karantény pro lidi s pozitivním testem, kteří mají příznaky – jsou v izolaci po dobu příznaků a ještě 3 dny poté, co nemají příznaky, leda by šlo klinické příznaky vysvětlit jinak.

14. Může škola měřit dětem teplotu?

Úřad pro ochranu osobních údajů se zřejmě nepostaví za ochranu práv dětí, protože již potvrdil, že zaměstnavatelé mohou měřit v době „pandemie“ tělesnou teplotu, ovšem bez toho, že by se zaznamenávaly další údaje o zaměstnanci. Je těžké si představit, že se informace o „nemocném“ nerozšíří, neboť teploty se měří např. pomocí ráků nebo bezkontaktních teploměrů u vchodu, kde se asi hromadí ostatní zaměstnanci. Proto se domníváme, že nejde jen o samotné měření teploty, ale také musí být dodrženy všechny zásady pro ochranu osobních údajů. Také soudy dost možná ochranu proti takovému postupu neposkytnou, na řadě soudů byla nebo jsou měření teploty rovněž zavedena.

15. Může škola nařídít dětem, aby s sebou nosily roušku?

Ne, nemůže. Je otázkou, která dosud nebyla zodpovězena Nejvyšším správním soudem, zda vůbec může nařídít povinnost nosit roušku ministerstvo zdravotnictví (hlavní hygienik) nebo krajské hygienické stanice. Školy nejsou orgány ochrany veřejného zdraví a nemohou nařizovat povinnosti, které nevyplývají ze zákona.

V § 29 školského zákona se uvádí, že školy mají za úkol chránit bezpečnost a ochranu zdraví žáků a studentů. Z této obecně stanovené povinnosti nevyplývá žádná pravomoc pro ředitele škol. Podmínky musejí být stanoveny ve školním řádu (§ 30), ale máme za to, že ani školským řádem není možné určovat pravidla nad rámec právního řádu. Samozřejmě jsou žáci povinni dodržet obecně dodržovaná hygienická a bezpečnostní pravidla, která byla až i před „epidemií“ koronaviru společností akceptována.

Rozdíl ovšem nastává, pokud povinnost ukládá mimořádné opatření hygieny nebo ministerstva. Náš právní názor je, že KHS ani ministerstvo pravomoc nařizovat nošení roušek nemají, soudy se ale zatím s tímto názorem neztotožnily. Je tak potřeba vycházet z presumpce správnosti vydaných opatření.

16. Musí jít dítě do karantény, pokud má pozitivně testovaného spolužáka?

Nařízení karantény záleží na posouzení krajské hygienické stanice, která musí postupovat podle platných právních předpisů.

17. Musí jít do karantény rodiče dítěte, které má pozitivně testovaného spolužáka?

I zde je na krajské hygienické stanici, jak posoudí danou situaci. Jedině jejich rozhodnutím může být člověku uložena karanténní povinnost. Proti rozhodnutí KHS je možné se následně právně bránit.

18. Jak se prokazuje, že má dítě jen alergii?

Bude nezbytný posudek lékaře. Je ovšem otázkou, jak budou školy bez zdravotních odborných znalostí přezkoumávat, že konkrétní projevy jsou projevem alergie a nikoli virózy.

19. Musí rodiče dítěte oznamovat škole, že má někdo v rodině virózu?

Nedomníváme se, že by to vyplývalo z nějakého právního předpisu nebo snad mimořádného opatření ministerstva zdravotnictví či některé KHS tak, jak jsou k okamžiku tvorby této publikace zveřejněny.

20. Musí rodiče oznámit škole, že bylo dítě v kontaktu s někým, kdo měl pozitivní test na koronavirus?

Trasování nakažených je plně věcí hygieny. Nedomníváme se, že je povinností cokoli takového oznamovat. Podle § 62a zákona o ochraně veřejného zdraví mají lidé povinnost sdělit příslušnému orgánu ochrany veřejného zdraví na jeho výzvu okolnosti důležité v zájmu epidemiologického šetření. To ale neznamená, že máme povinnost cokoli sami kamkoli aktivně hlásit.

21. Může škola nahrávat výuku ve třídě a streamovat ji těm žákům, kteří jsou doma v karanténě nebo pozitivní s koronavirem s ohledem na ochranu osobních údajů ostatních dětí a učitele?

Je velkou otázkou, zda je to možné kvůli ochraně osobních údajů dětí přítomných na výuce ve škole. Myslíme, že to je problém bez předchozího výslovného souhlasu ze strany zákonných zástupců všech výuky se účastnících dětí. Jsou zde v konkurenci dvě práva – právo na vzdělání a právo na ochranu osobnosti. Domníváme se, že právo na ochranu osobnosti je v tomto případě silnější, neboť bylo v minulosti vždy běžné, že děti stonaly a měly kupř. komplikované angíny nebo zápaly plic či neštovice a musely být doma i tři nebo čtyři týdny, aniž by se cokoli řešilo streamováním ze školní třídy.

V každém případě mohou rodiče trvat na tom, že nesmí být součástí streamingu jejich dítě, včetně toho, že i hlasový projev může být chráněn v rámci osobnostního práva. Děti, které jsou ve třídě přítomny, mohou mít z různých důvodů silný zájem na tom, aby nebyly nikde zachyceny. Domníváme se, že se tímto faktem manuál ani zákon o distančním vzdělávání vůbec nezabývá.

Jedná se o náš právní názor, soudní praxe zatím zřejmě neexistuje.

22. Mohou do školy nechodit ty děti, které mají doma někoho z rizikové skupiny nebo jsou samy rizikovou skupinou?

Domníváme se, že by v tomto případě bylo nutné zajistit omluvu dítěte z účasti na vzdělávání, a to prostřednictvím lékařského potvrzení.